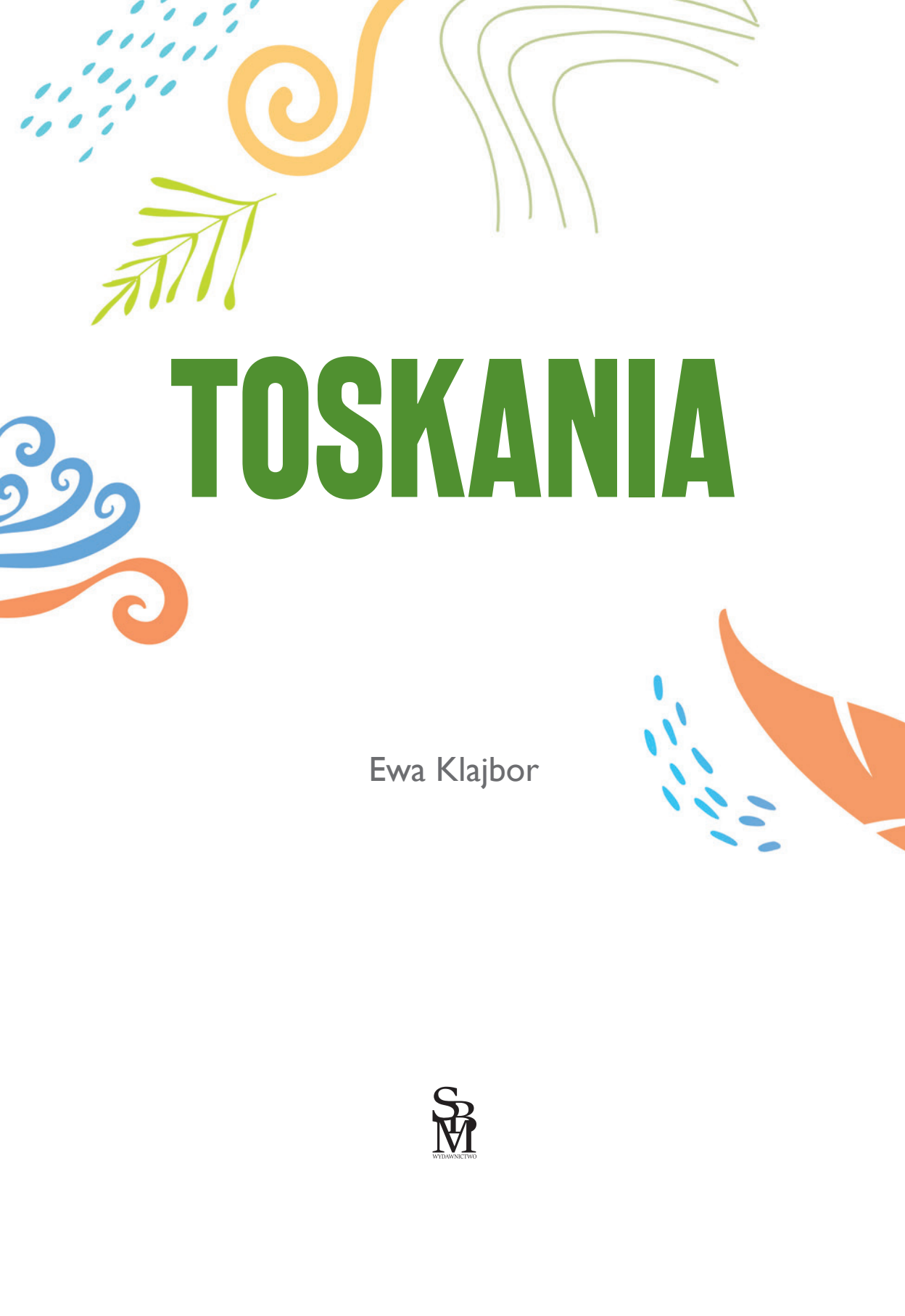

TOSKANIA

zwiedzanie / relaks
praktyczne podpowiedzi
zdjęcia i mapy

TOSKANIA

Ewa Klajbor

Tekst: **Ewa Klajbor**

Redakcja: **Anna Czubska**

Korekta: **Olga Smolec-Kmoch**

Projekt makiety: **Jacek Bronowski**

Opracowanie graficzne i fotoedycja: **Luba Ristujczina Studio Litera – www.studiolitera.pl**

Projekt i opracowanie okładki: **Aleksandra Zimoch**

Opracowanie map: **Radosław Przebitkowski**

Zdjęcie na okładce: © Shaiith | Dreamstime.com

© Copyright for the text, cover and layout by Wydawnictwo SBM Sp. z o.o., 2023
Warszawa 2023

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.

ul. Sułkowskiego 2/2

01-602 Warszawa

www.wydawnictwosbm.pl

Spis treści

Toskania.....	4	Lukka i okolice	89	Bolgheri	173
Ważne wydarzenia.....	6	Lukka	89	Golfo di Baratti	175
Vespa – ikona włoskiego stylu.....	7	Màlia.....	99	Isola d'Elba	176
A jednak się kręci	8	Borgo a Mozzano	100	Grosseto i okolice	179
Makaron czy pasta?	10	Grotta del Vento	101	Grosseto	179
Gdzie mieszkają wampiry?	12	Isola Santa	102	Area Archeologica di Roselle	
Toskańskie plaże	14	Barga	103	i Vetulonia.....	183
Widokówki z Toskanii.....	16	Castiglione di Garfagnana	107	Massa Marittima	185
Strada del Vino Chianti	19	San Romano in Garfagnana	110	Argentario.....	188
Relaks w naturze.....	21	Torre del Lago	111	Pitigliano.....	190
Sekrety tufowej krainy.....	24	Pietrasanta	112	Saturnia	193
Florencja i okolice.....	29	Massa i okolice	117	Siena i okolice	195
Florencja	29	Massa	117	Siena.....	195
Fiesole	49	Carrara.....	122	Monteriggioni.....	205
Vinci	51	Fantiscritti.....	126	San Gimignano	207
Certaldo	53	Fosdinovo	127	Chiusdino	215
Badia a Passignano.....	55	Piza i okolice	129	Montalcino	217
Greve in Chianti	56	Piza.....	129	Bagno Vignoni.....	220
Prato i okolice	59	Calci	145	Pienza.....	221
Prato.....	59	Vicopisano	147	Montepulciano	225
Poggio a Caiano	65	Pontedera	149	Arezzo i okolice	229
Pistoia i okolice	67	San Miniato	150	Arezzo	229
Pistoia.....	67	Volterra.....	155	Cortona.....	234
Montecatini Terme	80	Livorno i okolice	165	Chiusi della Verna.....	237
Collodi	83	Livorno.....	165	Indeks.....	239
Cutigliano.....	86	Montenero	171		

Toskania

Toskania, kraina o wielu obliczach, leży w samym sercu Włoch, gdzie temperament Południa spotyka się z wyrafinowaniem Północy. Charakteryzuje się pięknem, kulturą i różnorodnością, oferuje wyjątkową koncentrację atrakcji turystycznych, które warto zobaczyć chociaż raz w życiu.

Region był areną epokowych wydarzeń historii liczącej tysiące lat: od tajemniczych Etrusków i Imperium Rzymskiego wchłaniającego kulturę i narody przez średniowieczny system państw miast toczących między sobą wojny o władzę i bogactwa, okres dominacji florenckich Medyceuszy, czyli twórców największej potęgi finansowej i świadków narodzin renesansu, aż do okupacji napoleońskiej i późniejszego zjednoczenia Włoch, ze stolicą we Florencji.

Ziemia toskańska zrodziła słynnych świętych, jak na przykład św. Katarzyna Sienieńska, wybitnych artystów, jak Leonardo da Vinci i Michał Anioł, ojców humanizmu i nowożytnej literatury w osobach Francesca Petrarki, Dantego Alighieri oraz Giovanniego Boccaccia i wreszcie wielkich myślicieli i naukowców, których geniusz posłużył kolejnym pokoleniom. To tu Savonarola zamknął epokę średniowiecza, ustępując miejsca modernistycznej myśli politycznej Machiavellego, a Galileusz, śladami Kopernika, „wstrzymał Słońce i ruszył Ziemię”.

Toskania, podobnie jak cała Italia, oferuje pełny przekrój wysokiej rangi zabytków, z których liczne figurują na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO. Jest jednym wielkim muzeum, gdzie można podziwiać dzieła najznakomitszych architektów, malarzy i rzeźbiarzy.

↓ Toskania kusi turystów idyllicznymi krajobrazami...

↑ ...wspaniałą kulturą...

Nie sposób też nie docenić urody średnio-wiecznych miasteczek, które – niezmienione od setek lat – oferują wyjątkową okazję do podróży w czasie.

Nie można oczywiście pominąć piękna krajobrazu, który w doskonałej harmonii łączy wybrzeża skąpane w morzach Tyrreńskim i Liguryjskim, zbocza Alp Apuańskich, dziewicze lasy Maremmy, zamki Garfagnany, krainę tufowych wiosek i falujące wzgórza okolic Sieny. To tam, wśród winnic usianych gajami oliwnymi i alejami cyprysów, kryją się najchętniej fotografowane „toskańskie widokówki”.

Zamieszkujący te tereny ludzie od zawsze żyli w symbiozie z naturą. Stworzyli kuchnię opartą na prostych i zarazem wyrafinowanych smakach, a produkowane przez nich oliwa z pierwszego tłoczenia i wino uzyskane z kombinacji lokalnych szczepów stały się ikonami włoskiej jakości, cenionej na całym świecie.

Magiczna aura Toskanii zainspirowała wielu reżyserów kultowych dziś filmów i co roku ściąga miliony turystów. Poszukują oni

klasycznych tras, ale również coraz częściej decydują się na mało znane zakątki, gdzie leniwie sączy się włoskie *dolce vita*.

↓ ...znakomitymi potrawami i szlachetnymi trunkami

Ważne wydarzenia

- 900 r. p.n.e.** – osiedlenie się Etrusków w Toskanii
30–15 r. p.n.e. – założenie *Florentii* (późniejszej Florencji)
27 r. p.n.e. – założenie Cesarstwa Rzymskiego przez Gajusza Oktawiana, który otrzymał tytuł Augusta
70 r. p.n.e. – założenie Sieny
250 r. n.e. – rozpowszechnienie się chrześcijaństwa dzięki kupcom ze Wschodu
476 – upadek Cesarstwa Rzymskiego
568 – najazd Longobardów otwierający dzieje średniowiecznych Włoch feudalnych
1000 – odrodzenie miast, stopniowe powstawanie wolnych komun i republik morskich
1063 – odbicie Palermo z rąk muzułmańskich przez Pizę, która następnie stała się najważniejszym portem na Morzu Śródziemnym
1216 – początek zacieklego konfliktu między frakcjami gwelfów i gibelinów trwający do końca XIV wieku
1252 – narodziny złotej *florena* – najsłynniejszej monety w Europie, rozwój systemu bankowego i wzrost bogactwa tokańskich miast
1284 – podbój Pizy przez Genuę, zjednoczenie pod egidą Florencji miast Toskanii z wyjątkiem Lukki i Sieny
1346 – epidemia „czarnej śmierci” i późniejszy kryzys
1400–1500 – rozwój renesansu i humanizmu
1434 – początek panowania rodu Medyceuszy
1420–1436 – budowa kopuły do katedry florenckiej przez Filippa Brunelleschiego
1569 – powstanie Wielkiego Księstwa Toskanii
1737 – wygaśnięcie rodu Medyceuszy, przejście władzy w ręce dynastii habsbursko-lotaryńskiej, zależność kraju od Austrii; wpływy północne w kulturze regionu
1807–1814 – rządy napoleońskie w Toskanii
1848 – początek Risorgimento (zjednoczenia Włoch)
1861 – ogłoszenie zjednoczenia państwa
1922 – marsz na Rzym Benita Mussoliniego – początek faszyzmu we Włoszech
1951 – współutworzenie Unii Europejskiej
1958–1963 – boom ekonomiczny we Włoszech, rozwój przemysłu, masowa migracja mieszkańców z Południa na Północ
1962–1965 – Sobór Watykański II
1966 – wielka powódź na rzece Arno; zalanie Florencji i Pizy
1993 – zamach terrorystyczny „Georgofili” we Florencji w odwecie za walkę z mafią prowadzoną przez Giovanniego Falcone
2001 – zakończenie prac nad stabilizacją Krzywej Wieży w Pizie pod kierownictwem prof. Michała Jamiołkowskiego
2002 – wprowadzenie we Włoszech wspólnej waluty Unii Europejskiej – euro
2005 – śmierć papieża Jana Pawła II
2012 – katastrofa statku Costa Concordia w pobliżu wyspy Giglio
2020 – początek pandemii COVID-19

Vespa – ikona włoskiego stylu

Skuter vespa nie jest tylko zwykłym środkiem transportu. To prawdopodobnie jeden z najbardziej rozpoznawalnych produktów na świecie, ikona włoskiego designu, ze stałym miejscem w MoMA w Nowym Jorku. Vespa przywołuje na myśl określony styl i filozofię życia. Stała się bohaterką włoskiego *dolce vita*. Wyemancypowała kobiety, dając im wolność przemieszczania się, i zmotoryzowała Włochy, przez co przyczyniła się do powojennego rozkwitu ekonomicznego.

Maskotka celebrytów

Wystąpiła w setkach filmów fabularnych. Najbardziej znana jest z filmu *Rzymskie wakacje* (1953), w którym Audrey Hepburn i Gregory Peck przemierzają na niej zaułki Wiecznego Miasta. Była też towarzyszką w pracy i podróży modelek, aktorów i celebrytów, m.in. Raquel Welch, Ursuli Andress, Joan Collins, Milli Jovovich, Henry’ego Fondy, Gary’ego Coopera i Nicole Kidman.

Cud technologiczny

Vespa stanowi owoc spotkania dwóch genialnych osób. Po II wojnie światowej Enrico Piaggio chciał podźwignąć z ruin fabryki produkujące wcześniej samoloty bombowe i łodzie torpedowe, a także zapewnić pracę tysiącom świetnie wyszkolonych pracowników. Wiedział, że Włosi po okresie wojny potrzebują taniego i prostego środka transportu. Miał on być lekki i zwinny, dostosowany do prowadzenia nie tylko przez mężczyzn, ale także przez kobiety. I tutaj na scenie pojawił się inżynier lotnictwa Corradino D’Ascanio, projektant pierwszych na świecie helikopterów. Wykorzystał swój geniusz i doświadczenie w inżynierii lotniczej do pracy nad nowym jednośladem. I udało się. Projekt jego skutera okazał się rewolucją w motoryzacji. Podobno gdy Enrico Piaggio zobaczył prototyp pojazdu, wykrzyknął

entuzjastycznie: „Z tą wąską talią i tym dźwiękiem silnika przypomina osę!”. A osa to po włosku *vespa*. Całą historię można prześledzić w opartym na tych wydarzeniach filmie fabularnym *Enrico Piaggio – Vespa*.

Bestseller na światowym rynku

Produkcja vespy zaczęła się w kwietniu 1946 r. i szybko okazała się prawdziwym cudem ekonomicznym. Skuter podbił serca Włochów, zarówno mężczyzn, jak i kobiet. Po czterech latach był produkowany w 13 państwach, a sprzedawany w 114. W 1956 r. wypuszczono na rynek milionowy egzemplarz, a do dzisiaj z fabryki wyszło ponad 20 mln sztuk.

↑ Audrey Hepburn i Gregory Peck w *Rzymskich wakacjach*

A jednak się kręci

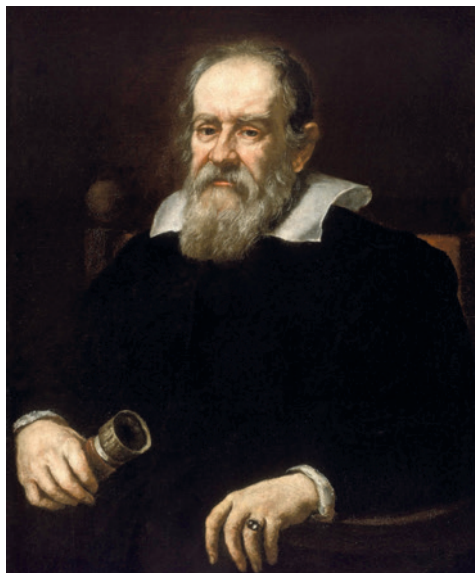
Słynny włoski naukowiec i filozof, uznawany za ojca nowożytnej astronomii, przyszedł na świat w dość zamożnej rodzinie w Pizie w 1564 r. Młody Galileusz za namową ojca rozpoczął studia na wydziale medycyny, które wkrótce porzucił, aby przenieść się do Florencji, gdzie mógł się oddać swojej prawdziwej pasji – matematyce stosowanej. W 1589 r., w wieku 25 lat, dzięki niezwykłym umiejętnościom i wstawiennictwu Ferdynanda I Medyceusza, na krótko objął katedrę matematyki na uniwersytecie w Pizie. Z powodu długów zaciągniętych na utrzymanie rodziny po śmierci ojca zmuszony był do przyjęcia profesury uniwersyteckiej w Padwie, gdyż Republika Wenecka oferowała korzystniejsze wynagrodzenie. Ten okres, ze względu na ważne odkrycia, wspominał jako najlepszy w swoim życiu.

Geniusz renesansu

Wbrew obiegowym opiniom Galileusz interesował się nie tylko fizyką i astronomią, ale także filozofią i teologią. W młodości w latach zastanawiał się nawet nad wstąpieniem

↑ Model sfery armilarnej w Muzeum Galileusza we Florencji

↑ Justus Sustermans *Portret Galileusza*

do klasztoru. Podobnie jak ojciec pasjonował się muzyką, a także wykazywał zdolności do rysowania, które wykorzystał w dokumentacjach swoich doświadczeń.

Zasłynął jako twórca rewolucyjnych teorii i wynalazca instrumentów naukowych umożliwiających przeprowadzanie skomplikowanych eksperymentów. Pierwsze odkrycie nastąpiło przypadkowo w katedrze pizańskiej. Obserwując ruch kadzielnicy zwisającej z sufitu, zauważył, że każdy wymach, bez względu na jego długość, zajmuje tyle samo czasu. Tak powstała teoria dotycząca mechanizmu działania wahadła. Słynnym osiągnięciem było udoskonalenie teleskopu, wynalezionego nieco wcześniej w Holandii, co pozwoliło mu prowadzić badania astronomiczne. Dzięki niemu odkrył cztery satelity Jowisza, zidentyfikował plamy słoneczne i nieregularności Księżyca. Galileuszowi przypisuje się również stworzenie metody naukowej opartej na eksperymentach i zastosowaniu języka matematycznego

zamiast intuicji, co na zawsze zrewolucjonizowało sposób uprawiania nauki. Najgłośniejszą kwestią, jaką się zajmował, stał się heliocentryzm. To za jej przyczyną uczony popadł w konflikt z Kościołem.

Zrehabilitowany heretyk

W owych czasach nauka chrześcijańska zakładała, że Ziemia jest środkiem świata, a kto by temu przeczył, był uznawany za heretyka. Galileusz, aby uniknąć cenzury swoich kontrowersyjnych tez, ułożył traktat w formę dialogu pomiędzy trzema postaciami i przedstawił swoje stanowisko jako wypowiedzi jednego z bohaterów. Ustami innego – zwanego Simplicio, czyli „prostak” – wykił teorię Arystotelesa i Ptolemeusza, zgodne z nauką Kościoła, co zostało odczytane jako jawne podważenie autorytetu papieża.

W 1633 r., rok po opublikowaniu słynnego dialogu, Galileusz stanął przed trybunałem inkwizycyjnym, który wymusił na nim

Wszechstronny geniusz

Najważniejsze wynalazki, udoskonalenia i odkrycia Galileusza: termoskop, waga hydrostatyczna, mikroskop, luneta, termometr, Kompas wojskowy, cyrkiel proporcjonalny, teleskop, zjawisko bezwładności, przyspieszenie ziemskie, heliocentryzm.

uroczyste wyrzeczenie się głoszonych teorii. Zgodnie z tradycją to właśnie przy tej okazji miał pod nosem wypowiedzieć słynne zdanie: „*Eppur si muove!*” („A jednak się kręci!”), demonstrując, że tak naprawdę nie odrzucił swoich przekonań.

Galileusz, stary i prawie ślepy, wycofał się wtedy z życia publicznego i zmarł w 1642 r. Dopiero 350 lat po jego śmierci, w 1992 r., papież Jan Paweł II przyznał w imieniu Kościoła, że ten mylił się co do teorii Galileusza, którego postać w ten sposób została ostatecznie zrehabilitowana.

↑ Nagrobek Galileusza w bazylice Santa Croce we Florencji

Makaron czy pasta?

Jeżeli chcielibyśmy znaleźć słowo najbardziej kojarzące się z Włochami, jednym z pierwszych przychodzących na myśl byłby pewnie wyraz „makaron”. Nazwa, która przyjęła się w Polsce, pochodzi od włoskiego *maccherone*, oznaczającego w rzeczywistości konkretny typ makaronu: proste, grube rurki. W Italii z kolei funkcjonuje określenie *pasta*, zapożyczone ze starogreckiego *paste*, oznaczającego ciasto zmieszane z solą i wodą.

Obecnie makaron jest uważany za kwintesencję „włoskości”. Mieszkańcy Włoch nazywani są „makaroniarzami”, obce zwroty wtrącane do wypowiedzi w ojczystym języku to „makaronizmy”, nurt włoskiej poezji z XV w. nazywa się „poezją makaroniczną”, a włoskie westerny z muzyką Ennio Morricone to „spaghetti westerny”.

Historia makaronu

Wysnuto wiele domysłów na temat pochodzenia makaronu i do dziś trwa spór o to, co jest jego prawdziwą stolicą: Chiny czy Włochy. Znaleźiska archeologiczne sugerują, że w czasach antycznych pojawił się w obu tych miejscach niezależnie od siebie, chociaż

w Azji wcześniej, bo już 4000 lat temu. Powszechne przekonanie, jakoby makaron sprowadził do Włoch Marco Polo dzięki podróży do Chin w XIII w., okazało się mitem.

↑ W Toskanii można znaleźć szeroki wybór makaronów

Nie ulega natomiast wątpliwości, że to Włochom zawdzięcza się rozpowszechnienie makaronu w całej Europie, a potem również za oceanem. Pierwsze manufaktury profesjonalnie produkujące pastę pojawiły się w Neapolu już w średniowieczu, a pierwsza prawdziwa fabryka powstała w 1740 r. w Wenecji. Ogromny wzrost popularności odnotowano w okresie wielkiego głodu, który nawiedził Królestwo Neapolu w XVII w. Makaron był wówczas tańszy niż chleb i nazywano go „jedzeniem biedaków”. Dopiero z czasem zawitał na pańskie stoły, łącząc wszystkie stany.

Mówisz *pasta* i myślisz *Italia*

Makaron jest dla Włocha uosobieniem tradycji i domu rodzinnego. Przygotowanie pasty należy do czynności niemal sakralnych i błędy nagminnie popełniane przez obcokrajowców są postrzegane jako niewybaczalne grzechy, prawie tak ciężkie, jak picie cappuccino po obiedzie.

Jakich reguł przestrzegają Włosi? Makaron należy wrzucić do dużej ilości wrzącej wody (100 g na 1 l wody) i gotować *al dente*, czyli na półtwardo. Po odcedzeniu kategorycznie zabrania się przelewania zimną wodą. Można dodać starty ser, ale dopuszczalny jest wyłącznie parmezan, grana i pecorino. Przy nawijaniu spaghetti na widelec nie używa się łyżki. Sos jest tylko dodatkiem, w którym makaron nie może pływać.

Nadal nie wiadomo, w jakich okolicznościach narodził się makaron. Istnieje prawdopodobna, lecz niepotwierdzona historia, że po raz pierwszy powstał na galerze, gdy podczas burzy zalane zostały zapasy mąki. Aby uniknąć jej zmarowania, powstałe ciasto zagotowano i nakarmiono nim niewolników. Inna wersja zakłada, że to Beduini podczas długich podróży przez pustynię opracowali umiejętność suszenia ciasta, uzyskując makaron.

Typy makaronów

W uproszczeniu makarony dzielimy na suszone i świeże (*pasta secca* i *pasta fresca*) oraz na długie (np. *spaghetti*), krótkie (np. *penne*, *fusilli*) i drobne do zup (np. *stelline*). Istnieje około 200 kształtów makaronów i umiejętność ich doboru do składników i konsystencji sosu jest dla Włocha równie ważna jak rytuał parzenia herbaty dla Japończyka.

W Italii znanych jest tysiące sposobów na przyrządzenie pasty. Za najpopularniejszy uchodzi *pastasciutta*, czyli gotowana z sosem. Nie mniej lubiana jest *pasta al forno*, faszerowana i zasmażana w piecu, typu *lasagna*. W gorące dni chętnie sięga się po *pasta fredda*, podawaną z różnymi dodatkami w formie zimnej sałatki. Natomiast dzieci, zwłaszcza zimą, zjadają się *pastą in brodo* lub *pastina*, czyli zupą z makaronem rosółowym.

Gdzie mieszkają wampiry?

Jeszcze 20 lat temu rzadko nadarzała się okazja, by zobaczyć zagranicznego turystę spacerującego po ulicach Volterry. To cudowne miasteczko, wzniesione z kamienia na wzgórzu, gdzie zawsze wieje wiatr, niesłusznie pozostawało poza listą obowiązkowych tokańskich atrakcji. Nie były tego w stanie zmienić ruiny cywilizacji etrusko-rzymskiej ani wyroby z mlecznobiałego alabastru, a paradoksalnie udało się to wampirom. Wypromowały miasto do tego stopnia, że w 2022 r. uzyskało ono miano *Città Toscana della Cultura*.

Saga o wampirach

Podobno przypadek sprawił, że pisarka Stephenie Meyer, która nigdy wcześniej nie odwiedziła Volterry, natknęła się na mapkę turystyczną i zafascynowała tajemniczą nazwą. Właśnie tu, pośród mrocznych zaułków kamiennej starówki i niedostępnych glinianych

urwisk, postanowiła osadzić akcję sagi o wampirach. Saga *Zmierzch* osiągnęła tak ogromny sukces, że po kilku latach zrealizowano ekranizacje poszczególnych części.

Wampir czy antyczny bóg?

Film zrobił furorę przede wszystkim wśród młodzieży, między innymi dlatego, że do głównej roli wybrano młodego i przystojnego aktora Roberta Pattinsona, który szybko został okrzyknięty bożyszczem nastolatek. Nie można im odmówić dobrego gustu, jako że uroda bohatera została potwierdzona naukowo na podstawie wyliczeń proporcji twarzy, przeprowadzonych w projekcie badawczym. Grupa naukowców wybrała go na najpiękniejszego mężczyznę na świecie, który idealnie spełnia wymagania antycznych kanonów urody i w 92,15% przypomina posągi greckich bogów.

↑ Zaułki Volterry

↑ Montepulciano

Volturi z Volterry

Fabula powieści bazuje na romansie młodej dziewczyny Belli z atrakcyjnym wampirem Edwardem, wywodzącym się z antycznego rodu krwio pijców wegetarian, zwanych Volturi. Na swą siedzibę wybrali Volterre i stanowią najpotężniejszą dynastię rządzącą światem nieśmiertelnych. Ich misją jest egzekwowanie zasad panujących w wampirzym społeczeństwie, zwłaszcza dbałość o zachowanie tajemnicy o ich istnieniu. Kulminacja burzliwego wątku miłosnego następuje w części *Księżyc w nowiu*, a jej scenerią są właśnie zaułki Volterry.

Na tropie wampirów

Wielu fanów *Zmierzchu* przybywa do Volterry, aby wytropić ślady wampirów. Śledząc wątek książki lub przywołując w pamięci sceny z filmu, starają się zidentyfikować miejsca akcji. I tu niespodziewanie napotykają na problem. W desperacji krążą po zaułkach w poszukiwaniu fontanny widma, która wystąpiła w głównej scenie, z rozczarowaniem stwierdzając, że to, co widzą, nie odpowiada scenografii filmowej. Symbolicznym miejscem Volterry związanym z wampirami, którego po-

szukują fani, jest też studzienka kanalizacyjna w dość nieprzyjemnym vicolo Mazzini. Stephenie Meyer sfotografowała się tu w 2007 r., gdy przyjechała do Toskanii w celu promocji książki. Fani natychmiast dopowiedzieli historię, jakoby studzienka miała stanowić pokrywę tajemnego wjazdu do podziemnego pałacu Volturich. W ramach promocji miasto organizuje wyprawy z przewodnikiem w poszukiwaniu wampirów, z których najatrakcyjniejsze jest nocne zwiedzanie z pochodniami.

Gdzie nakręcono film?

W rzeczywistości zdjęcia do filmu kręcono m.in. w Montepulciano, gdzie na potrzeby sceny kulminacyjnej zbudowano na Piazza Grande siedmiometrową fontannę z drewna i masy papierowej, odpowiadającą opisowi książkowemu. Decyzja o przeniesieniu planu filmowego do innego miasta wynikała z powodów czysto praktycznych, choć złośliwi twierdzą, że Volterra zażądała od producenta zbyt dużych pieniędzy. W rzeczywistości chodziło o kwestie logistyczne, a przede wszystkim o możliwość uzyskania lepszych kadrów.

Toskańskie plaże

Portale poświęcone turystyce ogłaszają, że we Włoszech znajduje się rekordowa liczba plaż z najwyższymi notami. Wiele kurortów chlubi się krystalicznie czystą wodą oraz doskonałymi warunkami wypoczynku. Toskania plasuje się na drugim – tuż po Ligurii – miejscu, jeśli chodzi o liczbę najlepszych plaż. Często są wyróżniane odznaczeniem zwanym Błękitną Flagą – przyznawanym za spełnienie surowych norm ochrony środowiska, a także takich kryteriów, jak: czysta woda, bezpieczeństwo, łatwość dostępu, dobra obsługa plaży, częstotliwość sprzątanania i inne.

Amatorzy słonecznych oraz morskich kąpiei znajdą miejsca dla siebie wzdłuż całego wybrzeża Morza Liguryjskiego. Z pewnością powinni się przyjrzyć północnej części, zwanej Versilia, i zaplanować wizytę w miejscowościach Marina di Carrara (wyróżniona Błękitną Flagą), Forte dei Marmi (wyróżniona Błękitną Flagą, zob. s. 91), a także w Viareggio (Błękitna Flaga, zob. s. 91) oraz w Tor-

re del Lago Puccini w Parku Krajobrazowym Migliarino. Versilia bywa określana mianem tokańskiej riwiery dzięki liczным kurortom rozpościerającym się wzdłuż wybrzeża na tle monumentalnych szczytów Alp Apuańskich. Znajduje się tam wszystko, co potrzebne do bezstreskiego wakacyjnego wypoczynku, czyli strzeżone kąpieliska, promenady, przystanie oraz wille i hotele.

Wakacyjne plażowanie warto również zaplanować na wybrzeżu południowej Toskanii – od Pizy po Orbetello. Przy kamienistych i piaszczystych plażach działają doskonale przygotowane zaplecza gastronomiczne, noclegowe, ale również – w mniejszych miejscowościach – opuszczone pensjonaty z niemal dzikimi plażami. Nadmorski kurort Marina di Pisa przyciąga linią brzegową wyłożoną białymi kamieniami z kopalni marmuru oraz ulokowanymi w sosnowych lasach secesyjnymi willami. Warto też zajrzeć do małej Tirrenii. Podążając dalej na południe od Livorno,

↑ Marina di Pisa

↑ Porto Santo Stefano

łatwo trafić na pas skalistych plaż z klifami. W miejscowościach Calafuria i Quercianella znajdują się oznakowane zejścia na plaże. Rossignano Solvay i Vada są znane za sprawą białej plaży. Fenomen piasku przyciąga w to miejsce tłumy turystów, dlatego w sezonie próżno szukać niezatłoczonych zakątków, jednak i tak warto zaplanować tam choćby jeden dzień. Szerokie piaszczyste plaże odcięte od lądu lasami piniowymi w okolicach Marina di Bibbona, Marina di Castagneto-Carducci i San Vincenzo są najczęściej odwiedzane przez Polaków. Rodziny z dziećmi korzystają z ciekawych atrakcji, jakie oferują tamtejsze bazy kempingowe. Oprócz relaksu nad morzem można zwiedzić zabytki pobliskich miasteczek. Follonica to z kolei wypoczynkowa miejscowość na Wybrzeżu Grosseto. Lokalna plaża otrzymała oznaczenie zwane Błękitną Flagą, które plasuje ją wśród kąpielisk godnych polecenia. W mieście znajdują się również historyczne zabytki, m.in. średniowieczny zamek. Z pewnością trzeba zaplanować wizytę w Parku Narodowym Maremma (zob. s. 182), gdzie również można znaleźć dzikie plaże w otoczeniu zieleni. Na południu Toskanii

warte uwagi jest Orbetello ulokowane między dwiema lagunami. To często zatłoczona miejscowość wypoczynkowa, w pobliżu której znajdują się nadmorskie kurorty Porto Ercole i Porto Santo Stefano. Bajkowa wręcz lokalizacja zachęca również do spacerów po mieście i podziwiania niepowtarzalnej panoramy.

↑ Versilia

Widokówki z Toskanii

Długość trasy: 55 km

Czas: 7 godz. (w tym 1 godz. 15 min przejazdu)

Ta objazdowa wycieczka, szczególnie polecana miłośnikom fotografii, prowadzi po najsłynniejszych punktach widokowych sienneńskiej Val d'Orcia i Crete Senesi, znanych powszechnie z widokówek oraz filmów. Idealem byłoby przybyć do każdego z tych romantycznych miejsc o świcie lub o zmierzchu, kiedy światło jest najkorzystniejsze do robienia zdjęć. Trasa wiedzie od Asciano do Monticchiello przez San Quirico d'Orcia i Pienzę (wzdłuż dróg prowincjonalnych SR2 i SP146).

Crete Senesi (mapy Google: Punto Panoramico Crete Senesi agr. Baccoleno)
Rozległe połacie pofałdowanych gliniastych wzgórz to najbardziej „księżycowy” krajobraz Toskanii.

↓ Cyprysy w San Quirico d'Orcia

Najpiękniejsze widoki można podziwiać w okolicach Asciano (wzdłuż tras: SP60, SP14, SP451, SP26). Niedaleko znajduje się przepiękna Abbazia di Monte Oliveto Maggiore.

Cyprysy w San Quirico d'Orcia
(mapy Google: Val d'Orcia i Cipressi di San Quirico d'Orcia)

Charakterystyczny lasek cyprysowy rosnący samotnie na pustym polu, a w zasadzie dwa obok siebie: jeden w formie kępy drzew, a drugi pierścienia przeciętego ścieżką – kolejny romantyczny widok tokański można zobaczyć w okolicy San Quirico d'Orcia, przy drodze SR2. Najlepiej zostawić samochód w zatoczce i wejść w polną ścieżkę po prawej stronie. Niedaleko, na drodze SP14, znajduje się kolejny punkt widokowy, skąd można podziwiać rząd cyprysów.

Dom Gladiatora (mapy Google: Viale di Cipressi del film IL GLADIATORE)
Szpaler cyprysów prowadzący do wiejskiego domu na wzgórzu jest znany z filmu *Gladiator* jako posiadłość rodzinna głównego bohatera.

Przy trasie SP146 z San Quirico d'Orcia w stronę Pienzy, po około 1 km, po prawej stronie znajduje się polna droga, która prowadzi do Podere Inferno. Można przejść fragment na piechotę, aby zrobić zdjęcie zza płotu.

Podere Belvedere (Mapy Google: SP146, bivio Alteta 52, 53027 San Quirico D'orcias)
Flagowe zdjęcie Toskanii przedstawia dom na zielonym wzgórzu, najczęściej osnutym mgłą.

↑ Podere Belvedere

Około kilometr za domem Gladiatora, wzdłuż trasy SP146 po prawej stronie, widać posiadłość prywatną Podere Belvedere. Można zboczyć w prawo, w polną drogę i dojść do punktu widokowego.

Cappella della Madonna di Vitaleta

(Mapy Google: Strada per la Cappella)

Jedną z ikon Toskanii jest kapliczka na wzgórzu w otoczeniu samotnych drzew.

Można ją podziwiać z daleka z drogi SP146 lub po 2,5 km skręcić w prawo w nieutwardzoną drogę i dojechać do kościołka od tyłu, zostawiając samochód kilkaset metrów przed bramą. Od 2022 r. w sezonie wakacyjnym działa tam Ristoro Vitaleta.

Droga Gladiatora

(Mapy Google: Gladiator Shooting Spot)

W najsłynniejszej scenie z filmu pojawia się droga wijąca się pośród łąnów zbóż, na którą Gladiator przenosi się we wspomnieniach w momencie śmierci.

Droga znajduje się u podnóża Pienzy, w pobliżu Pieve dei Santi Vito e Modesto w Corsignano, gdzie należy zostawić auto i 15-minutowym spacerem udać się w kierunku Agriturismo Terrapille.

↓ Cappella della Madonna di Vitaleta

↑ Droga Gladiatora

Serpentyna z cyprysami (Mapy Google: Punto Panoramico Cipreses en Zigzag)

Jedną z najbardziej charakterystycznych alei tokańskich to droga SP88 w formie zygzała porośniętą rzędami cyprysów.

Mieści się koło Monticchiello i najlepiej widać ją z punktu panoramicznego, który znajduje się tuż przed miastem, koło polnej dróżki prowadzącej do gospodarstwa Azienda Agricola Pacini Anelida.

↑ Serpentina z cyprysami

Strada del Vino Chianti

Długość trasy: 50 km

Czas: 6 godz. (w tym 1 godz. 15 min przejazdu)

Trasa dla miłośników degustacji wina i specjalów tokańskich, przebiegająca przez malownicze wzgórza z winnicami i historyczne miejscowości regionu Chianti. Powstaje tam najsłynniejsze włoskie wino – Chianti Classico DOCG. Poza zaproponowanymi miejscami można odwiedzić również: San Casciano in Val di Pesa, Tavarnelle Val di Pesa, Barberino Val d'Elsa, Panzano in Chianti, Radda in Chianti, Gaiole in Chianti, Castellina in Chianti i Castelnuovo Berardenga. Ich główną atrakcją są restauracyjki oferujące degustacje.

Strada Chiantigiana

(mapy Google: SS 222 Chiantigiana)

Wycieczka po krainie wina, oprócz zwiedzania historycznych miejscowości oferujących degustacje, nie może się obyć bez podziwiania krajobrazu Chianti. Najbardziej odpowiednia do tego jest słynna trasa widokowa wzdłuż drogi SS 222, która w sumie ma około 70 km (1 godz. 30 min) długości. W zależności od punktu startu można na nią wjechać na wysokości Florencji lub Sieny i w dowolnym momencie zboczyć ze szlaku, aby zanurzyć się w sielankową naturę lub zawitać do średniowiecznych miasteczek.

↑ Krajobraz Chianti

↑ Montefioralle

Greve in Chianti

(mapy Google: Greve in Chianti)

Miasto znajduje się w samym centrum terenów winiarskich i jest obowiązkowym przystankiem dla smakoszy włoskiej kuchni i wina Chianti. Można go spróbować w lokalach przy Piazza Matteotti lub w pobliskich winnicach (zob. s. 56).

Montefioralle (mapy Google: Montefioralle)

Na wzgórzu oddalonym o 1,5 km od Greve mieści się ufortyfikowany gród z czasów średniowiecznych, z kamiennymi uliczkami, które wystąpiły na toskańskich widokówkach. Do wioski można dojść półgodzinnym spacerem lub w 5 minut podjechać autem (zob. s. 59).

Opactwo w Badia a Passignano

(mapy Google: Badia a Passignano)

Idealnym miejscem na krótki postój z sesją fotograficzną jest średniowieczne opactwo benedyktyńskie z XIII-wiecznym kościołem. Architektura przypominająca zamek i usytu-

owanie na wzniesieniu ze szpalerem cyprysów czynią z niego jedną z ikon Toskanii (zob. s. 57).

San Donato in Poggio

(mapy Google: San Donato in Poggio)

Na zakończenie wycieczki na wytrwałych podróżników czeka średniowieczna miejscina, która niedawno znalazła się na liście najpiękniejszych wiosek we Włoszech. W klimatycznych uliczkach z ukwieconymi kamiennymi domami można znaleźć także przyzwoitą restaurację.

Rekomendacja autora – degustacje w winnicach

Wina i lokalnych produktów najlepiej spróbować w ramach *wine tour* z przewodnikiem bezpośrednio u producenta w winnicy. Oto niektóre z nich: Castello di Verrazzano, Poggio Rozzi – Toggenburg, Fattoria della Aiola, Dievole Wine Resort.

Relaks w naturze

Długość trasy: 70 km

Czas: 9 godz. (w tym 1 godz. 30 min przejazdu)

Trasa dla wielbicieli górskich pejzaży, prowadząca przez magiczną krainę Garfagnany, bogatą w lasy, jeziora, grotty i zamki, jeden z najczystszych regionów w Europie. Świetnie nadaje się na wycieczkę rodzinną z dziećmi.

Diabli Most (mapy Google: Borgo a Mozzano)

Na drodze od strony Lukki, na wysokości Borgo a Mozzano, z daleka widać ogromny most o charakterystycznej formie. Ten owiany legendą obiekt z XI w., uznany za cud średniowiecznej technologii, rzekomo miał być sprawką samego diabła. Obecnie jest oblegany przez turystów jako malowniczy obiekt fotograficzny. Tuż przed nim, po prawej stronie rzeki, znajduje się parking (zob. s. 100).

↑ Diabli Most

↑ Diabli Most

Fortezza di Verrucole

(mapy Google: Verrucole)

Koło San Romano in Garfagnana można zwiedzić XI-wieczną fortecę (via del Forte 25; wt.–ndz. 10.00–18.30; 7 €).

W wyremontowanych zamkowych pomieszczeniach odtworzono codzienne życie z czasów średniowiecza. Po obiedzie oprowadzają przewodnicy przebrani za rycerzy, co stanowi świetną zabawę dla najmłodszych. Z murów rozciągają się piękne widoki na zalesione zbocza gór. Można również zmodyfikować trasę i zamiast do zamku na początku wycieczki udać się do słynnej jaskini Grotta del Vento (zob. s. 110).

Jezioro Gramolazzo

(mapy Google: Lago di Gramolazzo)

Po powrocie z „podróży w przeszłość” można się zrelaksować nad jeziorem otoczonym górami, znajdującym się pod szczytem Monte Pisanino, najwyższym w Alpach Apuańskich. Piękne widoki i brzeg porośnię-

↑ Fortezza di Verrucole

ty trawą zachęcają do urządzenia pikniku. Latem warto tu również zażyć kąpieli, wypożyczyć kajaki i połowić ryby.

↑ Jezioro Gramolazzo

↑ Oaza Campocatino

Oaza Campocatino

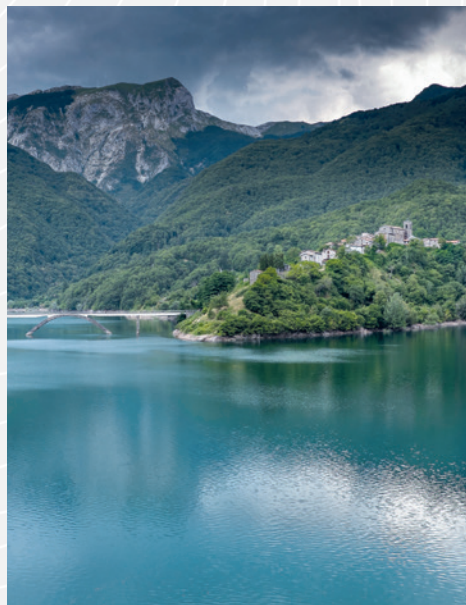
(mapy Google: Oasi di Campocatino)

Na zacisznej polanie u stóp góry Roccadagia, niegdyś służącej jako pastwisko do wypasu owiec, zachowały się kamienne domki pasterskie bez prądu i wody. Spacer po tej oazie spokoju oddalony od cywilizacji daje idealną okazję do relaksu. Podjazd jest nieco stromy, za to z parkingu jest piękny widok na jezioro w dolinie Vagli di Sotto.

Vagli di Sotto (mapy Google: Vagli di Sotto)

Wzdłuż drogi prowadzącej do trasy powrotnej oprócz krajobrazów górskich można podziwiać sztuczne jezioro, które kryje zatopione „miasto zjawę” (wylaniające się na powierzchnię raz na 10 lat, gdy opuszczana jest pobliska zaporą). W okolicy znajduje się wyludnione miasteczko Vagli di Sotto ze średniowiecznym kościołem w centrum. Dla wytrwałych na zakończenie dnia pozostaje ostatnia atrakcja: przewieszony nad jeziorem most panoramiczny, zwany Ponte

dei Fanti di Marina. Można do niego podejść autem lub dojść półgodzinną trasą spacerową.

↑ Vagli di Sotto